

Opasnosti koje vrebaju djecu na Internetu

Zvezdan Stojanović, Lejla Tursunović Avdagić

SAŽETAK: Internet predstavlja najznačajniju informacionu-komunikacionu tehnologiju današnjice. Teško da bi mogao zamisliti život savremenog čovjeka bez svakodnevne upotrebe Interneta. Međutim, pored neosporno korisnih stvari, kao što su slanje poruka, informisanje, učenje, elektronsko poslovanje, upotreba Interneta može da predstavlja i rizik, posebno na najmlađu populaciju i u ovom radu ćemo skrenuti pažnju na neke od opasnosti kao što su pedofilija, pornografija, ugrožavanje anonimnost na Internetu, sajber kriminal. Cilj je da se ukaže djeci i roditeljima na opasnosti koje vrebaju na Internetu i sa kojima se svakodnevno mogu susresti.

Ključne riječi: *Internet, pedofilija, pornografija, sigurnost, kriminal*

Dangers on the Internet for Children

ABSTRACT: Today internet represents the most important technology for communication and for receiving information. It would be difficult to imagine modern man living without the internet. However, despite the advantages such as, learning, receiving information, electronic management, internet usage can also present a risk, especially for the younger population. In this publication will be presented some of the risk's such as pedophilia, pornography, lack of anonymity and cyber crime. The purpose of the publication is to present to the parents all of the dangerous sides of the internet, that they can come in contact every day.

Keywords: *Internet, pedophilia, pornography, security, criminal*

UVOD

Internet je danas mnogim građanima svakodnevica, bilo zbog posla, škole, fakulteta, održavanje odnosa s prijateljima, zbog porodice, ili obavljanja drugih stvari, koje nam je Internet omogućuje da završimo iz udobnosti svog doma brzo i jednostavno. Možemo vidjeti da je Internet tako sve više i više zastupljen u životima i često uopšte nismo svjesni koji uticaj ima na nas, stoga sve češće možemo vidjeti prijatelje koji odu na piće u neki kafić ili restoran a ne odvajaju se od mobitela i gledanja u ekran. Koliko pozitivnih strana Internet ima zasigurno ima i negativnih, no čestom upotrebom Interneta lahko se zanemare sve negativnosti koje se javljaju naročito ako su to djeca kojima je Internet većinom tu iz jednog vida zabave i komunikacije sa prijateljima.

INTERNET U 21. VIJEKU

Većina korisnika Interneta su djeca i mlađa populacija dok se starijoj populaciji nešto teže služiti bilo kojom od prednosti Interneta bez ikakvog predznanja. Postoje mnoge stvari koje se čine teškim i nelogičnim a nedostatak vještina u tim poljima im otežava pristup koji nije jednostavan ako se prvi put susrećemo s Internetom i nemamo nikakvo predznanje u toj oblasti. Internet je mnogo olakšao poslove za koje nam je prije nekoliko godina trebalo duplo više vremena ili su bili skoro nemogući. Sada pomoću raznih društvenih mreža možemo održavati kontakt s porodicom i prijateljima koji se nalaze na drugom kraju svijeta, možemo sklapati prijateljstva s osobama koje možda bez Interneta nikada

ne bi upoznali, čak i ako osobe pričaju drugim jezikom danas je na Internetu moguće skoro bez problema razumjeti i komunicirati na skoro svim jezicima. Učenje je također napredovalo jer danas djeca mogu osim onog što nauče u školama svoje znanje proširiti na internetu, podijeliti svoja iskustva, razmišljanja i tako razmijeniti s drugima. Naručivanje usluga i stvari je moguće iz Kine, Turske, SAD-a, i iz skoro svih drugih država sa nekoliko klikova. Internet je zaista omogućio da su mnoge stvari jednostavnije nego godinama unazad.

Posjedovanje mobitela je gotovo sveprisutno među tinejdžerima i mladim odraslim osobama, a posjedovanje mobitela je u porastu među najmlađim tinejdžerima. Djeci je olakšan pristup na internetu jer se od malena uče na novu tehnologiju kao što su računari, laptopi, tableti ili mobiteli a osim toga dodatno usavršavanje imaju u školama na časovima informatike gdje mogu naučiti osnovne stvari koje su potrebne za korištenje Interneta u današnjici. Tinejdžeri danas koriste internet skoro svugdje, čak i škole posjeduju Internet vezu gdje mogu na pauzama pogledati „šta ima novo“, pa tako i u kafićima, a ondje gdje ne postoji besplatan Internet za mali novac sebi mogu dopuniti Internet i tako opet biti svugdje on-line; u školi, gradu, autobusu, kod kuće...

Istraživanje tinejdžera zabilježilo je neke osnovne internet aktivnosti te dobi 12-17 godina: 62% online tinejdžera dobija vijesti o trenutnim događajima i politici on-line; 48% online tinejdžera su kupili stvari na internetu kao što su knjige, odjeća ili muzika, više od 31% njih je to učinilo već 2000. godine kada smo prvi

put pitali o tome. 31% tinejdžera će dobiti informacije o zdravlju, djeti ili fitnessu na internetu. 17% tinejdžera koristi internet prikupljanje informacija o zdravstvenim temam, o kojima je teško razgovarati sa drugima, kao što su upotreba droge i seksualnog zdravlja (Redecker, Ala-Mutka i Punie, 2010, str. 26).

Pored svih prednosti koje nam Internet donosi lahko padaju u zaborav one lošije strane kojih ima skoro kao i dobrih. Djeca su izložena pornografiji, pedofiliji, lažnim profilima a da toga možda nisu ni svjesni, tek kada postane žrtva nasilja ili neko u porodici onda se bude svjesno svih loših stvari koje Internet donosi sa sobom.

PEDOFILIJA I PORNOGRAFIJA

Pornografija (od grčkog poprv „prostitutka“ i γραφία „pisana stvar“) je predstavljanje ljudskog tijela ili seksualnih radnji u cilju izazivanja seksualnog uzbuđenja

Pedofilija (grč. paidos – dječak + fileo – volim) spolna je nastranost, vrsta seksualne perversije, sklonost prema djeci istog ili suprotnog spola, oblik spolnog zlostavljanja i nasilja, koje se očituje putem zadovoljavanja pohote i seksualnog nagona odraslih osoba na djeci.

Pedofilija je nažalost sve više rasprostranjena iako se ne piše još uvijek dovoljno o ovom problemu koji se tiče svake zemlje. Internet nudi toliko prednosti ali nažalost jedna od velikih zloupotreba interneta jeste pedofilija. Djeca su suviše neoprezna dijeleći često svoje fotografije s javnosti na raznim društvenim mrežama ili stupajući u komunikaciju sa osobama koje se lažno predstavljaju ispostavljajući se na kraju da su pedofili. Pedofili odlično znaju prednosti Interneta, kao što je anonimnost i lažno predstavljanje, dok djeca stupajući u kontakt s nepoznatim osobama uopšte ne razmišljaju da bi to moglo biti lažno predstavljanje. Profili pedofila mogu biti na društvenim mrežama dobro isplanirani, gdje mogu uzeti tuđe slike vršnjaka djece ili odraslih osoba i tako se djetetu lažno predstaviti kako bi se dobilo povjerenje žrtve. Djeca su često lahkovjerna i ne provjeravaju pozadine priče što druga strana, pedofil, iskoriste i traže eksplicitne fotografije djece. S obzirom da djeca ne sumnjaju mogu doći u iskušenje slanja slika i snimaka, pedofili to znaju iskoristiti ucjenom da, ukoliko žrtva ne bude „poslušna“ će fotografije prosljediti porodici i prijateljima žrtve. Od straha i stida djeca onda padaju u još veću agoniju jer se samo nastavlja ucjena.

Osim anonimnosti, pedofili, koriste i to ako su djeca iz siromašnije porodice da na taj način dobiju fotografije i snimke eksplicitnog sadržaja nudeći u zamjenu novac što djeluje djeci primamljivo ne razmišljajući o mogućim posljedicama koje to donosi sa sobom.

U Bosni i Hercegovini, kao i u drugim državama gdje je ekonomska situacija slična našoj, djeca iz siromašnih porodica su primamljiva pedofilima. Dječija pornografija, kao globalna kriminalna aktivnost, najviše se praktikuje i širi posredstvom Interneta, te predstavlja jedan od najraširenijih oblika seksualnog iskorištavanja djece i maloljetnika u savremenom društvu. Kao takva, dječija pornografija i u Bosni i Hercegovini uzima sve više maha. Iskorištavanje djece radi proizvodnje, distribucije, posjedovanja i prikazivanja pornografskih materijala, čiji su sudionici sama djeca, predstavlja jedno od najtežih oblika zloupotrebe djece.

Djeca mogu biti direktno ili indirektno žrtve pornografije, direktno kada su djeca zloupotrebljena za pornografski sadržaj i indirektno su djeca koja koriste internet i time mogu pristupiti sadržaju te vrste. Dječija pornografija na Internetu uglavnom ima obilježje organizovanog kriminala. Internet je sveobuhvatan, tako djeca vrlo lahko mogu otvoriti mnogo pornografskih stranica i vidjeti neprimjeren sadržaj. Nažalost mnogo je takvih stranica gdje su zastupljeni snimci i fotografije bez ikakve zaštite tako da djeca to mogu vidjeti.

Problem je u tome što i pri samom gledanju neke serije ili filma često „iskaču“ razne reklame. Među njima znaju biti i one pornografskog sadržaja tako da su djeca uopšte i „ne tražeći“ u direktnom susretu sa pornografijom. Stoga bi roditelji uvijek trebali biti uz, pogotovo malu djecu, dok pregledaju internet ili gledaju nešto na internetu.

Evropska unija ima snažne zakone za borbu protiv dječije pornografije, ali često su serveri lokalizirani u inostranstvu odakle i djeluju, izvan dohvata policije i pravosuđa. Vijeće Evropske unije usvojilo je 2003. godine Okvirnu odluku o borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece i dječjoj pornografiji, prema kojoj su države članice obavezne kriminalizirati određene vrste ponašanja i predviđa minimalnu visinu maksimalnih kazni za te prekršaje (Bekić et al., 2013, str. 5).

Broj dječije pornografije na Internetu sigurno raste svaki dan a tom širenju doprinose faktori kao što su anonimnost korisnika i razvoj Internet tehnologija.

Na taj način sadržaji nastali ili proizvedeni u jednom dijelu svijeta postaju dostupni velikom broju korisnika u mnogim drugim dijelovima svijeta. S druge strane, represivna vlast države, osim kad se radi o zaštiti pojedinih ustavom zaštićenih vrijednosti, prestaje na njezinim državnim granicama tako da je za učinkovito suzbijanje on-line dječije pornografije kao pojavnog oblika transnacionalnog kriminala potrebno osigurati međunarodnopravnu suradnju na svim razinama i u svim fazama kaznenoga progona.

Jedan od najvećih problema u vezi s kaznenim progonom dječije on-line pornografije jest utvrđivanje mjesta počinjenja kaznenog djela koje determinira jurisdikciju nacionalnih sudova i primjenu kaznen zakonodavstva u prostoru. Tako neki kazneni zakoni mjestom počinjenja kaznenog djela određuju mjesto gdje je počinitelj radio ili bio dužan raditi i u mjestu gdje je u cjelini ili djelomično nastupila posljedica iz zakonskog opisa kaznenog djela, dok je kod drugih relevantno samo mjesto u kojem je poduzeta radnja kaznenog djela.

SAJBER NASILJE/ZLOSTAVLJANJE

Društvene mreže i aplikacije koje djeca koriste su zaista raznovrsne, te danas postoji povezivanje društvenih mreža i profila sa drugim društvenim mrežama. Djeca mogu postaviti fotografije bez razmišljanja o posljedicama što se osim u svrhu pedofilije ili pornografije može zloupotrijebiti i na druge načine. Fotografije postavljene na društvenu mrežu se mogu u raznim programima izmijeniti, fotošopirati i time dodati pogrdne riječi, slike, opise vrijeđajući tako osobu koja je postavila spornu fotografiju. Djeca tako vrlo lahko mogu biti ismijana zbog svojih stavova, različitosti

u razmišljanja ili kuturi što predstavlja jedan vid jezika mržnje koji nažalost možemo sresti i kod odraslih osoba na Internetu te je nasilje tako dostupno mnogo široj masi ljudi nego kao kod zlostavljanja –lice u lice- gdje je uključeno nekoliko osoba. Većinu tih pogrdnih riječi koje o sebi mogu vidjeti na internetu djeca budu suočena i u školi i time se nasilje nastavlja dalje i prerasta u mobing. Dok je kod tradicionalnog vršnjačkog nasilja jedna od ključnih odrednica bila razlika u (fizičkoj) snazi između počinitelja i žrtve kod nasilja putem interneta je ta odrednica nešto drugačije prirode i odnosi se na razlike u dostupnosti i mogućnosti te korištenja vještinama koje informacijsko-komunikacijska tehnologija nudi, a da bi se nanijela šteta drugoj osobi.

Cyber zlostavljanje surova je stvarnost i u samo posljednjih nekoliko godina posvjedočili smo mnogim pričama u kojima su maloljetne osobe zbog konstantnog uznemiravanja nažalost završile tragično - oduzimanjem vlastitog života. Budući da društveni mediji mogu doprijeti do raznih sfera našeg života, cyber zlostavljanje podiže se na višu razinu jer sve što žrtva internet zlostavljanja doživljava, drugi ne mogu vidjeti. Međutim, Facebook je roditeljima odlučio dati nove resurse pokretanjem funkcije Facebook Parents Portal (Babić Čikeš, Milić, Šincek i Tomašić Humer, 2016, str. 3)

Facebook nudi tako razne linkove, savjete i trikove gdje na roditelji mogu vidjeti kako i na koji način mogu zaštititi svoje dijete ili ako se već našlo u toj situaciji šta da poduzmu kao dalje korake u zaštiti svog djeteta. Na portalu se možete informirati o načinu na koji funkcionira Facebook i sigurnosnim postavkama te o centru za sigurnost i prevenciju zlostavljanja.

U školama se sve češće uvodi *learning 2.0* odnosno učenje 2.0 koji ćemo najbolje objasniti ako uporedimo dosadašnji-tradicionalni način učenja, dijeljenja i prikupljanja informacija i novi, odnosno Learning 2.0. Unazad godinama, da bi dobili informacije, podijelili ili naučili nešto, mogli smo samo kroz nastavu, odnosno u školi ili na fakultetu, a onaj ko nije išao u školu ili fakultet nije imao velike mogućnosti za razmjenu mišljenja ili sticanja znanja. Danas je to drugačije, skoro da barijere ne postoje. U tradicionalnom načenu učenja smo imali nekoliko barijera. Manjak dostupnosti informacija, odnosno informacije koje su zbog udaljenosti bile dostupne samo određenom broju ili krugu ljudi, stručnjaci iz raznih oblasti su rasprostranjeni po cijelom svijetu s toga skoro pa nikako nisu mogli razmjenjivati misljenja i dostignuća u svojim istraživanjima.

Ono što je zaista potrebno jest da se kroz *learning 2.0* u školi djecama objasni i druga strana interneta koja nosi sa sobom mnogo negativnosti, trebalo bi tako djeci pokazati na koji način se mogu odbraniti, i šta trebaju učiniti u slučaju da su žrtva bilo kojeg vida zloupotrebe na internetu.

Cyber nasilje je opasno i iz razloga što se potpuno izmišljene stvari mogu publicirati na društvenim mrežama kao istinite i tako narušiti integritet određene osobe. Mogu se izmisliti situacije, citirati rečenice, koje zapravo žrtva nikada nije počinila ili rekla. Ukoliko se tako nešto plasira na društvenim mrežama, a počinioci često imaju uži krug prijatelja koji će ih u tome podržati, žrtvi je utoliko teže da dokaže da su publicirani navodi neistiniti, lažni. Vrlo jednostavno je tako nahuškati jednu grupu učenika protiv druge, ili pojedinačno jednog

učenika protiv drugog plasiranjem lažnih informacija koje žrtva možda ne može dokazati da su lažni.

LAŽNI IDENTITET NA INTERNETU

Nema sumnje da je Internet jedno od najkorisnijih otkrića u novijem dobu, jer značajno unapređuje procese komunikacije i pristupa informacijama. Ipak, Internet ima i dosta svojih mana. Tamo se može lako biti prevaren, također je dokazano da remeti sposobnost koncentracije i još mnogo toga. Na Internetu je veoma lako uzeti lažan identitet i predstaviti se kao neko drugi. I to se prilično često dešava.

Pojedinci se često lažno predstavljaju iz radoznalosti ili iz želje da ostvare određeni lični cilj. Taj lični cilj može biti nezakonit, kao što je zavođenje maloljetnika, novčane prevare i još mnogo toga. Zato je uvijek neophodno biti oprezan, a posebno djeca, odnosno njihovi roditelji (u pogledu davanja ličnih podataka i sl.).

Internet nam pruža tu mogućnost da vidimo stvari koje možda inače nikada ne bismo vidjeli. Primjer toga: imali smo razne fotografije iz ratnih područja zemalja koje kruže internetom. No uvijek postoji druga strana, koliko su te fotografije realistične? Šta stoji iza njih? Možda je sve dobro namješteno da izgleda istinito. Zbog toga uvijek moramo dva puta razmisliti o validnosti onog što vidimo ili pročitatmo na internetu.

S ciljem suzbijanja povrede prava mladih na Internetu, internetski servisi nude pravila korištenja. Preporuka je da se korisnici pridržavaju navedenih pravila. Korisnik mora potvrditi da će se pridržavati postavljena i navedena pravila korištenja internetskih servisa prilikom kreiranja profila ili korisničkog računa elektroničke web pošte. Međutim mladi rijetko kada čitaju ta pravila nego samo prihvataju i stavljaju znak potvrde da su pročitali kako bi mobli što prije napravili sebi profil na društvenim mrežama. Pravila su većinom na društvenim mrežama, kao što je Facebook, da moraju biti stariji od 13 godina, međutim za to ne postoji nikakva provjera osim što kada se kreira profil treba se unijeti godište što znači da se može i lažirati što većina i uradi. Djeca tako pristupaju raznim društvenim mrežama koje su nesigurne za njih. S druge strane postoje i pedofili koji također svoje godište mogu lažirati i predstavljati se dosta mlađim nego što to zaista jesu, a kao što smo već o tome i pisali mogu se lažirati i svi drugi podaci koji se trebaju unijeti u bilo koju društvenu mrežu. Na većini društvenih mreža koje povezuju prijatelje, kao što je Facebook koji se najviše i koristi, imamo opciju da sadržaj koji dijelimo na internetu dijelimo samo sa prijateljima, odnosno sadržaj možemo staviti na javno- da je svima dostupan-, zatim imamo opciju da vide –prijatelji od prijatelja- što sama stavka i govori sve osobe koje naši prijatelji imaju u „prijateljima“ mogu vidjeti sadržaje imamo i –samo prijatelji- da vide objavu ili –samo određene osobe- koje mi odredimo pod tom stavkom da nam mogu vidjeti objave. U principu je dobro što se mogu objave kategorisati, no problem je u tome što djeca imaju puno „prijatelja“ ili „pratitelja“ na društvenim mrežama koji mu jesu u –listi prijatelja- ali zapravo te osobe uopšte ne znaju lično. Iza tih profila se opet mogu kriti druge osobe. Opcija da objave mogu vidjeti –prijatelji od prijatelja- također nije mnogo sigurnija. Uprkos što možda mi imamo samo osobe koje zaista poznajemo u prijateljima, možda naši prijatelji dodaju i druge osobe koje ne poznaju i time je opet sadržaj podijeljen na više

osoba od kojih se može naći neko ko bi zloupotrijebio određene objave.

On-line razmjena sadržaja koji su tinejdžeri sami stvorili ostala je stabilna od 2006. godine; 38% tinejdžera koji koriste internet kažu da dijele online sadržaj u 2009. godini, slično kao i 39% koji su rekli isto u novembru 2006. Nema varijacija danas među mladima u dijeljenju sadržaja koji su sami izradili po spolu, dobi, rasi, etničkoj pripadnosti ili socioekonomskom statusu - sve skupine jednako dijele (Redecker et al., 2010, str. 26).

Vidimo da tinejdžeri vole da dijele sadržaje na internetu koje mogu biti zabavnog, informativnog, edukativnog karaktera ali isto tako mogu biti pogrdnog karaktera, mogu ispoljavati huškanje, jezik mržnje ili da u sebi imaju tragove sajber nasilja prema drugoj djeci. U pravilu se sve objave koje sadrže neke neprimjerene sadržaje mogu prijaviti društvenoj mreži na kojoj su postavljeni, a one onda provjeravaju da li je sadržaj zaista neprimjeren po bilo kojem osnovu ili je objava po pravilima te društvene mreže potpuno u redu.

Jedan od primjera kako nešto što smo smatrali dobrim za svoje dijete, u vezi sa internetom, se može ispostaviti kao loše jeste i „Lutka koja priča“ koja je u svijetu bila jedna od popularnijih poklona za djecu. Naime, ta lutka je povezana sa Bloetoothom, Wi-fi-jem i tehnologije pretvaranja teksta u glas i obrnuto kako može odgovarati na pitanja djece. Softver je štiti djecu od vulgarnih riječi i slika na internetu, stoga su djeca mogla postavljati pitanja koja ih zanimaju kao –najbolji crtani-, ili –najljepša životinja- a lutka bi im odgovarala i tako djeluje vrlo zabavno i korisno. Međutim, lutku bi vrlo lahko hakeri mogli iskoristiti u svoje svrhe te tako slušati šta djeca pričaju ili kada roditelji napuste prostorije samo komunicirati s djecom naruštavajući im tako sigurnost.

„Ovdje je riječ o zaštiti najranjivijih slojeva društva“, komentirao je direktor regulatornog tijela za telekomunikaciju u Njemačkoj Jochen Homann te je, nakon zabrane njene prodaje, ova agencija sada poručila roditeljima da, zbog „kršenja privatnosti i potencijalnog špijuniranja“ prestanu koristiti ove lutke i unište njihove mikrofone („Opasnost od špijuniranja i hakiranja“, 2017).

Na društvenim mrežama imamo opciju blokiranja korisnika te tako ne možemo vidjeti dalje objave koje osoba objavljuje, te ne mogu dalje uznemiravati pisanjem poruka. No to nije rješenje jer osoba koja kreira uvrjedljiv sadržaj koji se nas lično tiče može i dalje da dijeli taj isti sadržaj samo što mi taj sadržaj više ne vidimo, ali svi ostali i dalje mogu vidjeti takvu vrstu objave. Osim toga, problem često nije riješen ako blokiramo osobu iz razloga što se uvijek može napraviti drugi profil, pod istim imenom, ili lažni kojim se cyber nasilje nastavlja.

Od oktobra 2012. godine, a kao rezultat izražene potrebe, te suradnje i komunikacije uspostavljene sa nastavnim kadrom širom BiH tokom edukativnih radionica – uglavnom nastavnicima informatičkog obrazovanja - uspostavljena je i web stranica www.e-school.sigurnodijete.ba za nastavni kadar, kao podstranica postojećeg portala www.sigurnodijete.ba, s osnovnom namjenom da posluži kao platforma za umrežavanje nastavnog kadra širom BiH i razmjenu iskustava i pozitivnih praksi, u cilju zaštite djece i

tinejdžera od ove opasnosti, sve prisutnije u našem društvu. (Bekić et al., 2013, str. 14).

Vrlo čest problem kod zloupotrebe Interneta jeste taj da roditelji nisu dovoljno medijski pismeni s toga ne znaju pristupiti raznim socijalnim mrežama gdje njihova djeca budu, uopšte ne znaju šta njihova djeca rade na mobitelima niti koje sadržaje dijele pa tako ne mogu ni znati koje to sve opasnosti vrebaju na internetu jer se njima to sve čini možda kao nešto jako sigurno. Velika barijera roditeljima su i sadržaji na stranim jezicima, tako roditelji već na „prvu“ imaju nekoliko barijera nakon kojih većinom odustanu u daljem istraživanju šta se to sve ima pronaći na Internetu i vjeruju djeci da je to sve sigurno, ne sluteći koje to sve opasnosti mogu biti u nekoliko klikova. Oni roditelji koji su svjesni svih opasnosti koji Internet sa sobom nosi djeci savjetuju da im se odmah obrate ako dožive bilo koji oblik nasilje.

Međutim, brojna istraživanja, uključujući i neka domaća istraživanja, ukazuju na to da se mladi prvenstveno za pomoć obraćaju prijateljima moguće i zbog toga što smatraju da roditelji i odrasli se ne bi znali nositi na odgovarajući način sa tim problemom (Babić Čikeš et al., 2016, str. 4).

ZAKLJUČAK

Možemo zaključiti da Internet zaista ima mnogo strana, koje se na prvu ne primjećuju, no postoje mogućnosti da prijavimo određeni sadržaj na društvenim mrežama koji smatramo da nije u skladu s pravilima, ili ukoliko neko postavi fotografiju na kojoj na bilo koji način ismijava, ili vrijeđa drugu osobu, zatim možemo prijaviti i lažne profile, naručito ako su sopstvene fotografije iskorištene da se napravi lažni profil s našim podacima. Facebook, kao društvena mreža, je ponudila opciju gdje roditeljima pružaju informacije, linkove na kojima mogu pročitati upute kako zaštititi svoje dijete.

Jedan od vidova zaštite je naravno ne dijeliti svoje fotografije sa širom javnosti, najbolje bi bilo dijeliti fotografije samo s prijateljima koje zaista i poznajemo. U Bosni i Hercegovini djeca i roditelji mogu na stranici www.sigurnodijete.ba prijaviti pornografiju ili pedofiliju ili bilo koje druge neprimjerene sadržaje koje su vidjeli na internetu ili bili im izloženi, prijava može biti anonimna a mogu se ostaviti i podaci.

Na stranici www.sigurnodijete.ba kao i na stranici www.danisisgurnijeginterneta.org možemo pronaći razne priručnike i upute kako roditeljima tako i djeci kako koristiti internet na sigurniji način i kako kritički razmišljati jer je to vrlo bitno pri korištenju Interneta. Roditelji trebaju konstatno razgovarati sa djecom i uputiti ih na to koje su opasnosti na internetu, kako da se sami ponašaju, i kako se mogu zaštititi.

Ono što se često preporučuje kada je laptop sa kamerom u pitanju, jeste da se preko kamere naljepi neka naljepnica tako da hakeri i ako bi uključili kameru bez našeg znanja ništa ne bi mogli vidjeti i time je jedan vid sigurnosti osiguran. Na društvenim mrežama bi se trebalo sa mnogom većom oprežnošću prihvatati ljudi koje uopšte ne poznajemo, kao i dijeliti fotografije i informacije o sebi koje mogu drugi zloupotrijebiti protiv nas.

LITERATURA

Babić Čikeš, A., Milić, M., Šincek, D. i Tomašić Humer, J. (2016). *Priručnik prevencije nasilja putem interneta*. Osijek: Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Bekić, A., Penc, I., Koldzo, M., Lupi, D., Rizvo, S., Dlakić, A., Milošević, M., Hasanović, E., Ribić, H., & Hunček, S. (2013). *Sistemi za zaštitu od dječije pornografije i ostalih oblika seksualne zlopoutrebe i iskorištavanja putem informaciono-komunikacijskih*. Sarajevo: Ministarstvo sigurnosti BiH.

Opasnost od špijuniranja i hakiranja: Roditelji, uništite lutku koja priča!. (2017, februar 20). Preuzeto sa <http://www.sigurnodijete.ba/bs/83-aktuelno/903-opasnost-od-spjunniranja-i-hakiranja-roditelji-unistite-lutku-koja-prica>

Redecker, C., Ala-Mutka, K., & Punic, Y. (2010). *Learning 2.0 –The Impact of Social Media on Learning in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Preuzeto sa http://www.erte.dge.mec.pt/sites/default/files/Recursos/Estudos/social_media_policybrief.pdf

INFORMACIJE O AUTORIMA**Zvezdan Stojanović**

Kallos Tuzla

e-mail: Zvezdan.stojanovic070@gmail.com

Lejla Tursunović

Kallos Tuzla

e-mail: lejlatursunovic@yahoo.de